

Bakos István: Éhe kenyérnek...

Szerte a világon szinte minden ősvallásban nyoma van a tápláléknövények kultikus tiszteletének. A magunk hagyományainban is megtaláljuk. Igaz, mi már nem áldozunk búzával vagy rizzsel, nincsenek bürgonya- vagy kukorica-istenségeink, viszont mostanában kezdünk lassan elfelejtkezni arról, hogy például a családban milyen feltétlen tisztelet illette meg nem is olyan régen a kenyeret. Édesanyánk elmagyarázta, hogy az egyik legdrágább kincs a mindennapi kenyér. Kezünkre vert, ha véletlenül vagy szándékosan a földre ejtettük. Föl kellett venni, meg kellett fújni (másutt megcsókolni). Arról szó sem lehetett, hogy a haját körülragva vagy belé csípve, otthagyjuk. Annyira belém ivódtak ezek a szokások, annyira a magamévá tettem szellemüket, hogy máig megtartom őket. Engem alig lehet jobban bántani annál az iskolásgyereknél, aki eldobja az uzsonnáját, vagy — rossz leírni, de megtörténik — belerúg a földön fekvő kenyérbe. Minduntalan valamifajta „bűntudatot” érzek mások helyett is, ha étteremben vagy üzemi konyhán kenyérpocsékolást látok.

Mióta tudom, hogy az emberiséget úgy is két részre lehet osztani, hogy éhezők és nem éhezők, ez a bűntudat csak fokozódik. A nemzetközi szociológiai és politikai szakirodalom egyre többet foglalkozik ezzel a kérdéssel, s ma már magyarul is sokat olvashatunk táplálkozásunk jelenének gondjairól és jövőjének riasztó előjeleiről. A mezőgazdaság állapotával és fejlődésével foglalkozó, a megoldást kereső kísérletekről szóló borúlátó vagy bizakodó munkák között azonban nehéz eligazodni. Bakos István tanulmánya segít tájékozódni. De nem olyan módon, hogy számba veszi és összegezi, amit írtak, hanem saját szempontjai szerint vezeti az olvasót a kérdéskör mélyébe.

A négy fejezet közül az első történeti nézőpontú. Először a világ földművelésének fejlődéséről olvashatunk feszes, rövid vázlatot: miként alakították ki az emberek évezredek küzdelmeivel a mai kultúrnövényeket; hogyan változott a sorsa a mindenkori földművelőknek, a rabszolgáknak, jobbágyoknak, parasztoznak. Egyaránt szó esik a csendes évszázadokon át tartó mezőgazdasági forradalmakról és a társadalmi szabadságért vívott harcokról, azért, hogy az olvasó pontosabban ismerje a paraszti osztály múltját, s ily módon jobban megismerje jelenét is. Hiszen a világ lakosságának fele ma is paraszt! Nagyrészt ettől a nagyon sokszínű és szélsőséges végleteket mutató tömegetől függ ma a világ kenyere.

Számos társadalmi és gazdasági oka van, hogy sem a nagy ütemben fejlődő mezőgazdasági iparral, sem a jellegében ipari termeléshez közelítő korszerű nagyüzemi földműveléssel összefogva sem tudnak elegendő táplálékot adni. Ahogyan hajlamosak vagyunk leszokni a kenyér áhítatos tiszteletéről, éppúgy elfelejtjük a közelmúlt éhezéseit is. Pedig nem kell a múlt században még egész vidékeket sújtó hazai éhségekre gondolni, elég ha az 1930-as években népbetegségként viruló alutápláltság jut eszünkbe, amelyről annyszor adtak hírt a falukutató írók. És csak valóban karnyújtásnyira van tőlünk a második világháborút követő élelmiszerszűke. Mert éhség ma is van. Az a jó érzés, hogy társadalmunk majdnem elfelejtette a hazai éhségeket, nem feledtetheti el a távolsi éhező népeket és országokat. Róluk szól hiteles hangon, a kérdéssel őszintén számot vetve a második fejezet. De nemcsak róluk, hanem azokról is, akiknek talán holnap nem lesz elegendő ételük.

Azt szinte senki hozzáférő nem tagadja, hogy sürgősen megoldást kell találni, különben katasztrófális helyzet elé nézünk. Bakos István könyvének harmadik fejezete is a megoldást keresi. Sorra veszi mindazokat az erőforrásokat, amelyekből a világgazdaság meríthet. Az első csoport, az „extenzív” források még nem apadtak el, de már sokkal többet ígérnek a másodikba, az „intenzív”-be tartozók. Bakos István a második fejezetben az éhség várható és mai leírásában nem él a hasonló tárgyú munkák gyakori eszközével, a megrémítéssel. A lelkiismeretes helyzetelemzés azonban elegendő ahhoz, hogy az olvasó megrendüljön; viszont éppen a harmadik

fejezet józan hangvétele nyugtatja meg: vannak tartalékok, csak föl kell tární őket. Tucatnyi lehetőséget jellemezve azonban afelől sem hagy kétséget, hogy komoly akadályai vannak a kiaknázásnak. Amíg például a hadikiadások a nemzeti jövedelmek jelentős részét elvonják, s amíg hiányzik a világ demokratikus erőinek hatékony összefogása, az éhség csillapítása, a mezőgazdaság korszerűsítése sokszoros erőfeszítést igényel.

Ezek után joggal kérdezhethetjük, hol a mi helyünk a világ mezőgazdaságában, és melyek lehetnek a hazai feladatok. Az utolsó fejezet ezekre a kérdésekre igyekszik választ adni. Akár az első, ez is történeti szemléletű. A magyar parasztság évszázadainak fejlődésrajzát nyújtja, különös tekintettel és nagy súllyal az utolsó harminc esztendőre. A földosztással indult ez a fontos időszak és a termelőszövetkezeti mozgalom győzelméhez vezetett. Ma elmondhatjuk, hogy a közös gazdaságok termékei és terményei nélkülözhetetlen részét alkotják népgazdaságunknak. Az eredmények elismerése, a büszkeségre méltók lajstromozása mellett szó esik a nehézségekről is (például a gépesítés, szakosodás, szakképzés kérdéseiről). Bár a mai, gyorsan változó világ gazdasági helyzetben bonyolult feladat a jövő alakulásáról írni, szívesen olvastunk volna kicsivel többet hazánk mezőgazdaságának jövőjéről.

A „Gyorsuló idő”-sorozat eddig megjelent tanulmányai esszék vagy ahhoz közelítő írások. Bakos István is ennek a követelménynek megfelelő stílusesszékkel élt. Oldottabb formában közöl szaktudományi ismereteket és eredményeket, bőven használ hitelesítő számadatokat, mégsem terheli túl az olvasót statisztikákkal. Szerencsésen egyesíti a szociológus, a közgazdász és elsősorban a mezőgazdasági szakember szempontjait, azét a mezőgazdászét, aki nemcsak a gyakorlatban jártas, hanem elméletileg is képzett.

Bakos István nem szakembereknek, hanem a kérdésben többnyire járatlanoknak készítette tanulmányát. Az írás lendülete, a minden sorát átható meggyőződés, bizonyosan sokakat pártjára állít azok közül is, akikben nincs meg a „bűntudat” az eldobott kenyérdarab miatt. Talán azt is eléri, hogy lesznek, akikben föltámad a vágy egy cipő küldésére éhező indiai vagy afrikai családoknak. S mivel erre nincs mód, legalább nem dobják el a megtört kenyeret. De ami sokkal fontosabb, gondolkodni fognak azon, hogy társadalmunkban hol és mikor tehetnek valamit azért, hogy a világnak több kenyere legyen. (*Magvető, 1976.*)

KÓSA LÁSZLÓ

Kristó Gyula: Az Aranybullák évszázada

Már az eddigi tapasztalatok is egyértelműen bizonyítják: rendkívül hasznos kezdeményezés volt, hogy a Gondolat Kiadó vállalkozott a Magyar História-sorozat megjelentetésére. Ismeretes, hogy a kiadó célja, mintegy 25–30 kötetben a magyar történelem fontosabb korszakairól és sorsfordulóiról összefoglaló jellegű munkákat vinni a szélesebb olvasóközönség elé. A vállalkozás a tervek szerint nem öleli fel a teljes magyar históriát, remélhetőleg azonban annak egyetlen jelentősebb időszaka sem fog a válogatás szűrőjén kihullni. A sorozatból eddig, másfél év alatt, négy kötet látott napvilágot, s azok magas, 20–25 ezres példányszámban szinte a megjelenés napjaiban elfogytak a könyvesboltok polcairól. Ez is jelzi, hogy népünk története, nemzeti múltunk legkülönbözőbb korszakai iránt a korábbiakhoz hasonlóan — a szakemberek körén jóval túlmenően is — változatlanul igen nagy az érdeklődés. Talán felesleges is hangsúlyozni, hogy ennek a nagyfokú érdeklődésnek minden szempontból megfelelő kielégítése mennyire nehéz és felelősségteljes feladatot ró a